

SZAKÁL GYÖNGYVÉR*: AZ IFRS 9 VÁRHATÓ VESZTESÉG ALAPÚ ÉRTÉKVESZTÉS ELSZÁMOLÁSI MODELLJÉRE VALÓ ÁTTÉRÉS KIHÍVÁSAI

(*A szerző a Magyar Nemzeti Bank Módszertani Igazgatóságának munkatársa)

1. Az IFRS átállás jelentősége

A magyarországi hitelintézetek jelentős része jelenleg a magyar számviteli előírások és a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok szerint is vezet számviteli nyilvántartást. Ez utóbbit az esetek egy részében jogszabály követeli meg (például tőzsdei kibocsátók), de vannak olyanok is, akik ezt a partnerek elvárásainak megfelelően teszik. Ez a gyakorlat azonban jelentős adminisztrációs terhet jelent az intézmények számára és a versenyképességet is rontó tényező. Emiatt egyre erőteljesebb igény mutatkozott az IFRS-ek egyedi beszámolási célokra történő kizárólagos alkalmazásának bevezetésére, úgy, hogy a magyar számviteli szabályok szerinti beszámolót azzal párhuzamosan ne kelljen elkészíteni.

A Nemzetgazdasági Minisztérium irányításával 2013-ban kezdődött meg az előkészítő munka a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok egyedi szintű beszámolóokban való alkalmazhatóságának bevezetésére. Az 1387/2015. (VI. 12.) Korm. határozat alapján ez a hitelintézeti szektorban 2017-től fog megvalósulni, mégpedig kötelező jelleggel. Ez azt jelenti, hogy a hitelintézetek attól az időponttól kezdődően egyedi alapon és konszolidált szinten is a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok figyelembevételével fogják összeállítani a számviteli beszámolójukat és lesznek kötelesek megfelelni a közzétételi előírásoknak.

A szektorban az IFRS-ek kötelező alkalmazásának kezdőidőpontjától a 2018-ig terjedő időszak azonban két szempontból is átmenetinek tekinthető. Egyrészt azért, mert a Takarékszövetkezeti integráció (Takarékbank és a kapcsolódó szövetkezeti hitelintézetek) és néhány kis intézmény 1 éves halasztást kap az IFRS-ek bevezetésére. Másrészt pedig azért, mert az IFRS-ek alkalmazására való átállás két lépcsős bevezetést jelent abban a tekintetben is, hogy 2017-ben a pénzügyi eszközök és a pénzügyi kötelezettségek besorolására és értékelésére még az IAS 39-es szabványt kell majd alkalmazni és csak 2018-tól történik meg az IFRS 9 sztenderd használatára történő áttérés.

Már maga az IFRS-ek bevezetése is számos előnnyel jár (például a versenyhátrány megszüntetése, hosszú távon a költségek és adminisztratív terhek csökkentése, a komplex piaci tranzakciók és gyors piaci változások jobb lekövethetősége), az IFRS 9 standard alkalmazása várhatóan további pozitív hozadékkal fog szolgálni. Elsősorban annak köszönhetően, mert közelíteni fogja a számviteli és a konzervatív feltételezéseken alapuló felügyeleti szemléletmódot. Amely viszont azért bír jelentőséggel, mert a prudenciális szabályozás keretein belül alkalmazott előírásoknak való megfelelés mérésének és értékelésének alapját minden esetben a számviteli kimutatások jelentik, és minél kisebb az alapok közötti különbség, annál egyszerűbb kezelhetőség és nyomonkövethetőség biztosítható az intézmények és a felügyeleti hatóságok számára.

Az IAS 39-et felváltó IFRS 9 standard elfogadása azonban valamennyi intézmény (ez alól az IFRS-eket már eddig is alkalmazók sem kivételek) számára új eseménynek számít és kihívásokat tartogat. Bár a standard már 2015. január 1-jétől hatályos, az Európai Unió általi befogadása későbbre tolódik és 2018. január 1-jével kezdődően kell majd alkalmazniuk az intézményeknek. Korábbi áttérésre viszont várhatóan nem lesz lehetőség. Mivel a hitelintézetek beszámoló készítésének egyik leglényegesebb kérdése, hogy miként történik az eszközök és a források értékelése, az IFRS-ekre való áttérésen belül az IFRS 9 standard alkalmazására való felkészülés valamennyi intézmény és az MNB esetében is kiemelt figyelmet kell, hogy kapjon.

2. Az IFRS 9 legfontosabb újdonságai

Az IFRS 9 az IAS 39-hez képest a pénzügyi eszközök besorolása, értékelése és átsorolása valamint az értékvesztés elszámolás tekintetében is hoz majd változásokat.

Az IAS 39 szerint a pénzügyi eszközöket a következő kategóriák valamelyikébe kell besorolni: eredménnyel szemben valós értéken értékelt pénzügyi eszközök, értékesíthető pénzügyi eszközök (valós értéken, saját tőke), lejáratig tartandó pénzügyi eszközök (amortizált bekerülési értéken) valamint kölcsönök és követelések (amortizált bekerülési értéken).

Az IFRS 9-ben viszont az értékelési módszer alapú kategorizálás az elsődleges, amely alapján megkülönböztetésre kerülnek az amortizált bekerülési értéken értékelt eszközök és a valós értéken értékelt eszközök. Amortizált bekerülési értéken akkor lehet értékelni egy eszközt, ha a társaság abból a célból tartja a pénzügyi instrumentumot, hogy annak pénzáramlásait realizálja és a szerződés szerinti pénzáramlások kizárólag tőke- és kamatfizetést testesítenek meg.

A valós értéken értékelt eszközök közé tartoznak:

- a tőke instrumentumok - (új, speciális valós értékelési kategória; értékvesztés nem kerül elszámolásra, értékesítés eredménye nem jelenik meg az eredménykimutatásban),
- az adósság instrumentumok – valós értéken egyéb átfogó eredményen (OCI) keresztül (értékvesztés kerül elszámolásra; az intézmény a pénzügyi instrumentum eladására és a cash flow-k realizálására egyaránt törekszik),
- a valós értéken eredménykimutatáson keresztül értékelt eszközök.

Az IAS 39-el szemben – ahol több esetkor is megkülönböztetésre kerül - az IFRS 9 szerint csak akkor lehet egy egyébként amortizált bekerülési értéken értékelt eszköznél áttérni a valós érték alapú értékelésre, ha számviteli inkonzisztencia megszüntetése indokolja.

Az új standarddal az átsorolás lehetősége is korlátozottabbá válik. Az IFRS 9 szerint átsorolás csak akkor lehetséges, ha a társaság megváltoztatja az üzleti modelljét. Ebben az esetben viszont az összes érintett pénzügyi eszközt át kell sorolni.

Az IFRS 9 bevezetésének leglényesebb momentumát ugyanakkor az értékvesztés elszámolás IAS 39 szerinti logikájának jelentős megváltoztatása, a prudenciális szabályozásban elfogadott várható veszteség alapú szemléletmódra való áttérés jelenti.

Az új értékvesztési modell alapján a pénzügyi instrumentumokat a következő három kosárba, a három fázis valamelyikébe tartozónak kell tekinteni: teljesítő, jelentős hitelkockázat növekedést mutató és nem-teljesítő pénzügyi eszközök. A teljesítő pénzügyi instrumentumok esetén, illetve az instrumentumok kezdeti megjelenítésekor a következő 12 hónapban várhatóan bekövetkező default események alapján becsült veszteségekre kell értékvesztést elszámolni. Amennyiben jelentősen megnő az eszköz hitelkockázata, akkor át kell sorolni a 2. fázisba és a teljes élettartam alatt várható veszteségét el kell számolni. A következő lépés a nem-teljesítő, 3. fázisba sorolás, ahol szintén a teljes élettartam alatt várható veszteséggel kell számolni.

Az értékvesztés elszámolás alapjainak összehasonlítása

IAS 39	Tőkeszabályozás	IFRS 9
Múltbeli eseményeket lekövető szemléletmód	Előretékintő szemléletmód	Előretékintő szemléletmód
Csak a ténylegesen felmerült veszteségekkel összefüggésben számolható el értékvesztés - eredményt módosító tétel (tőkehatással jár) A várható veszteségekre nem lehet értékvesztést elszámolni, de az objektív bizonyíték rendelkezésre állása tágan értelmezhető.	Várható veszteségre értékvesztés, nem várható veszteségekre tőke	Várható veszteség alapú szemléletmód (nem várható veszteségekkel a standard továbbra sem foglalkozik)
Egyedi értékvesztés * Ténylegesen felmerült veszteséghez, vagy objektív bizonyíték (jelzés) rendelkezésre állásához kötött * Értékvesztés megállapítása diszkontált cash flow módszerrel (könyv szerinti érték – becült jövőbeni cash flow-k diszkontált értéke)	Csoportos értékvesztés * Ténylegesen felmerült veszteséghez, vagy objektív bizonyíték (jelzés) rendelkezésre állásához kötött, de a veszteséget nem lehet egyedi ügylethez hozzárendelni * Értékvesztés megállapítása diszkontált cash flow módszerrel (könyv szerinti érték – becült jövőbeni cash flow-k diszkontált értéke), de a múltbeli veszteség adatok mellett megengedett a jelenben rendelkezésre álló adatok figyelembe vétele	* Egyedi tételekhez köthető, várható veszteségek alapján megállapított értékvesztés tőkelemként nem vehető figyelembe *Egyedi tételekhez nem köthető, nem várt veszteségek fedezésére elkülönített általános banki kockázatok fedezésére képzett tartalékok tőkeelemnek minősülnek
		* Amortizált bekerülési értéken nyilvántartott eszközökre (pl. hitelnyújtáskor/kötvény vásárlás) már a bekerüléskor kötelező lesz a 12 hónapon belül várható veszteségekre elegendő értékvesztést képezni és ennek összege nem lehet nulla (az IAS 39 nem tartalmaz ilyen követelményt) * Teljes élettartamra vonatkozó várható hitelezési veszteségre portfóliószinten (IAS 39-ben ez nem lehetséges) * Teljes élettartamra vonatkozó várható hitelezési veszteség az egyes eszközök szintjén

3. Az IFRS 9 bevezetésének várható hatása

Bár az IAS 39 bevezetése jelentős szerepet játszott az un. eredmény menedzsment visszaszorításában, az elmúlt időszak gazdasági és szabályozási folyamatai miatt mindenképpen felülvizsgálatra szorult. Az IAS 39 sztenderddel szemben a leggyakrabban megfogalmazott kritikák a következők voltak: prociklikus hatású, túl későn és túl kevés értékvesztés elszámolását követeli meg, nincs összhangban a tőkeszabályozás által alkalmazott várható veszteség modellel.

A 2018-tól alkalmazandó IFRS 9-el szembeni legfontosabb várakozások ennek megfelelően, hogy korábban teszi majd lehetővé a veszteségek elszámolását, magasabb értékű értékvesztés elszámolást fog eredményezni, a hitelezési információk szélesebb körének (jövőbeni várakozások, historikus veszteség adatok) figyelembe vételét fogja biztosítani a számviteli beszámoló készítése során.

Ugyan az IFRS 9-el jó irányba mozdult el a szabályozás és a sztenderddel szembeni elvárások várhatóan többé-kevésbé teljesülni fognak, az értékvesztés mértékének megállapítása során ugyanúgy fennmarad majd az intézmények nagyfokú mérlegelési lehetősége és mivel más célokat szolgál és eltérő inputokat használ, az új számviteli értékvesztés elszámolási modell sem fogja tudni minden aspektusból, egyszerre kielégíteni a felügyelési és a befektetői igényeket.

A szakértők azzal számolnak, hogy mindig fog maradni valamennyi különbség a számviteli előírások figyelembe vételével meghatározott értékvesztés és a felügyeleti hatóságok által elvárt értékvesztés mértéke között. Az eltérés irányát és mértékét tekintve azonban egyelőre még bizonytalanok a várakozások.

Az esetleges eltérések mértékét illetően az első álláspontok egységesebbnek tűnnek, a különbségek várhatóan nem lesznek jelentősek.

Az eltérés iránya tekintetében azonban már különbözőek az álláspontok. Egyes elemzések azzal számolnak, hogy az IFRS 9-re való áttérést követően a megképzett számviteli értékvesztés jellemzően meg fogja haladni az IRB modell szerinti várható veszteséget (mivel az új számviteli modell szigorúbb, a 2. és 3. kosárba sorolt hitelekre nem csak a 12 hónapon belül várható veszteségeket, hanem a lejáratig várható összes veszteséget el kell számolni). Mások pedig arra számítanak, hogy a tőkeszabályozás keretein belül becsült várható veszteségek alapján indokolt értékvesztés mértékét az IFRS 9 szerint megképzett értékvesztés nem fogja elérni.

A fentiek azonban csak hatástanulmány lefolytatásával támaszthatók alá, illetőleg dönthetőek el. Ilyenre azonban egyelőre még sem nemzetközi, sem pedig hazai szinten nem került sor.

4. Felügyeleti kihívások

Az IFRS 9-re való áttéréssel sem csökken annak jelentősége, hogy a felügyeleti hatóságok megfelelően értsék a számviteli szabályozást és tisztában legyenek a tőkeszámítási modellhez képesti különbségekkel, továbbá, hogy megfelelő eszközökkel rendelkezzenek a számviteli szabályozás szerint megképzett értékvesztés elégtelenségének prudenciális szempontú kezelésére. Ez utóbbira alapvetően két módszer terjedt el. A felügyeleti hatóságok felhatalmazása arra, hogy pótlólagos értékvesztés elszámolását követeljék meg, illetőleg a különbség tőkével történő fedezése.

A felügyeleti hatóságok feladata az intézményi nyilvántartások helyességének megállapítása, a felügyeleti adatszolgáltatások számviteli megalapozottságának vizsgálata, illetőleg azon területeken, ahol a számvitel nem szolgál megfelelő szabályozással, az intézmények irányutmutatásokkal való ellátása. Ugyan közvetlenül alkalmazandó, kötelező jellegű számviteli előírások meghatározása nem felügyeleti kompetencia, az új nemzetközi standard bevezetésével meg fog nőni a felügyeleti hatóságok számviteli típusú ajánlásainak a jelentősége. Az IFRS 9-ben részletesen nem meghatározott fogalmak értelmezésében (mi tekintendő default eseménynek, mikor kell a hitelkockázat jelentős növekedését valószínűsíteni, átstrukturált követelések fogalma, stb.) ugyanis olyan tapasztalatokkal rendelkeznek, amelyek erre megfelelő alapot biztosítanak.

A Bázeli Bizottság is ilyen indíttatásból dolgozta ki a várható veszteség alapú számvitelt alkalmazó intézményekkel és azok felügyeleti hatóságaival szembeni elvárásait, melynek melléklete azon belül is az IFRS 9 specifikus kérdésekkel foglalkozik:

- hogyan kell értékvesztést elszámolni a következő 12 hónapban várhatóan bekövetkező default események alapján becsült veszteségekre,
- milyen szempontokat szükséges érvényesíteni a hitelkockázat jelentős növekedésének értékelésekor,
- az arra vonatkozó elvárás részletes kifejtése, hogy a nemzetközi tevékenységet folytató nagy bankok tekintetében a sztenderd által biztosított egyszerűsítések csak nagyon korlátozottan és megfelelő indokokkal alátámasztott módon használhatóak.

Az EBA az idén kezdi megvizsgálni, hogy az IFRS 9 EU általi befogadásával szükség lesz-e a jövőben a hitelintézetek új értékvesztés képzési gyakorlatának a befolyásolására, illetve amennyiben igen, milyen tartalommal és jogi formában van szükség EU szintű kiegészítő szabályozási lépésekre.

Az IFRS átállás és az IFRS 9 alkalmazására való felkészülés keretében folyamatosan követnie szükséges (a hitelintézeteknek és az MNB-nek egyaránt) a nemzetközi szervezetek (elsősorban BIS és EBA) annak megállapítására vonatkozó munkáját, hogy a pénzügyi eszközök és a pénzügyi kötelezettségek besorolására és értékelésére vonatkozó új szám-

viteli modell bevezetése milyen következményekkel fog járni, illetőleg, hogy szükségessé tesz-e prudenciális szabályozási lépéseket.

A nemzetközi elemzések, szabályozási változások és a hazai tapasztalatok alapján lehet majd meghatározni azokat a lépéseket, amelyek a számviteli és a prudenciális szabályozás összhangjának biztosítása érdekében esetleg Magyarországon is szükségessé válhatnak.

